

ภาวะผู้นำกับความสำเร็จในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนในกรุงเทพมหานคร

นาย ชัยวัฒน์ ประสงค์สร้าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-6227-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LEADERSHIP AND SUCCESS IN ENVIRONMENTAL COMMUNITY DEVELOPMENT IN
BANGKOK METROPOLIS

Mr. Chaiwat Prasongsang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Human and Social Development (Inter-Department)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-6227-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ภาวะผู้นำกับความสำเร็จในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนใน
กรุงเทพมหานคร

โดย

ชัยวัฒน์ ประสงค์สร้าง

สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษา

ดร.ศิริเชษฐ์ สังขะมาน

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....*ศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. คัลยา ดิงศรัททิ์*.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. คัลยา ดิงศรัททิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....*ดร. อมรา พงศาพิชญ์*.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

.....*ดร. ศิริเชษฐ์ สังขะมาน*.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ดร. ศิริเชษฐ์ สังขะมาน)

.....*ดร. กาญจพรพร กอศรีพร*.....กรรมการ
(ดร. กาญจพรพร กอศรีพร)

.....*ดร. พัชรวัลย์ วงศ์บุญสิน*.....กรรมการ
(ดร. พัชรวัลย์ วงศ์บุญสิน)

.....*อ. อัจฉรา เอ็นซ์*.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัจฉรา เอ็นซ์)

ชัยวัฒน์ ประสงค์สร้าง : ภาวะผู้นำกับความสำเร็จในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนใน
กรุงเทพมหานคร. (LEADERSHIP AND SUCCESS IN ENVIRONMENTAL COMMUNITY
DEVELOPMENT IN BANGKOK METROPOLIS) อ.ที่ปรึกษา: ดร.ศิริเชษฐ์ สังขะมาน, 141 หน้า
ISBN 974-17-6227-5

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำและกลไกการทำงานของชุมชนกับความสำเร็จ
ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนในกรุงเทพมหานคร โดยการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะชุมชนที่
ประสบความสำเร็จ ได้รับรางวัลการพัฒนาชุมชนดีเด่นด้านสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ. 2545 ในกรุงเทพมหานคร อันดับ
ที่ 1 – 3 ได้แก่ 1) ชุมชนพูนบำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ 2) ชุมชนหมู่บ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง 3) ชุมชนคลองทับ
ข้างล่าง เขตสะพานสูง การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนตาม
แบบสอบถาม ใน 3 ชุมชน จำนวน 274 ตัวอย่างและเลือกสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 9 ตัวอย่าง วิเคราะห์
ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ยร้อยละและแบบการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้นำชุมชนพูนบำเพ็ญ ใช้ภาวะผู้นำแบบการสร้างบารมี มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาวะผู้นำแบบการ
สร้างแรงคลใจ แบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา และแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล ตามลำดับ สำหรับกลไก
การทำงานภายในชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนได้ใช้กลไกด้านเครือญาติภายในชุมชน การจัดการแบบ PDCA (การ
วางแผน, การปฏิบัติงาน, การตรวจสอบ, การปรับปรุงแก้ไข) และหลักพรหมวิหารสี่
2. ผู้นำชุมชนบ้านสุขสุวรรณ ใช้ภาวะผู้นำ แบบการสร้างแรงคลใจ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ภาวะผู้นำ
แบบการสร้างบารมี แบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา และแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล ตามลำดับ สำหรับ
กลไกการทำงานภายในชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนได้ใช้กลไกด้านการจัดการอย่างเดียว คือ การจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. ผู้นำชุมชนคลองทับข้างล่าง ใช้ภาวะผู้นำแบบสร้างบารมี มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาวะผู้นำแบบ
การสร้างแรงคลใจ แบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา และแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล ตามลำดับ สำหรับ
ด้านกลไกการทำงานภายในชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนได้ใช้กลไก ด้านเครือญาติภายในชุมชน และด้านศาสนา

สาขาวิชา.....พัฒนามนุษย์และสังคม.....
ปีการศึกษา2547.....

ลายมือชื่อนิสิต.....ชัยวัฒน์.....
ลายมืออาจารย์ที่ปรึกษา.....ดร.ศิริเชษฐ์.....

4589078320 : MAJOR Human and Social Development

KEY WORD: LEADERSHIP / COMMUNITY DEVELOPMENT / LEADER / ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT

CHAIWAT PRASONG SANG: LEADERSHIP AND SUCCESS IN ENVIRONMENTAL COMMUNITY DEVELOPMENT IN BANGKOK METROPOLIS: SIRICHET SANGKAMAN, Ph.D., 141 pp. ISBN 974-17-6227-5

The purposes of this research were to study the leadership and work dynamic of communities that were succeeded in environmental communities' development in Bangkok Metropolis. The population used in the study comprised 274 heads of household in three communities. They are Poonbumpen community, Bansuksuwan community and Klongtubchanglang community. The data collection methods were interview using questionnaire schedule and in-depth interview using an interview guide with a small number of selected samples. The obtained data were analyzed using of percentage, mean, and typological analysis.

The results indicated that:

1. The leader of Poobumpen community used charisma or Idealized Influence Style at high level. The work approach was that of patronage and management in PDCA (planning, doing, checking, and acting) style, as well as the Brahmavihara Dhamma
2. The leader of Bansuksuwan community used Inspirational Motivation Style at high level. The work approach was participatory management.
3. The leader of Klongtubchanglang community use charisma or Idealized Influence Style at high level. The work approach includes the internal community management, equity, patronage system and religion.

สาขาวิชา.....พัฒนามนุษย์และสังคม.....
ปีการศึกษา2547.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมืออาจารย์ที่ปรึกษา.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ ดร.ศิริเชษฐ สังขะมาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เอาใจใส่ ดูแลให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆของการวิจัยมาด้วยดีตลอด

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.กาญจพรรษ กอศรีพร, ดร.พัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัจฉรา เอ็นซ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.สรายุทธ์ เศรษฐขจร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

ขอขอบคุณทีมงานทุกคนที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล อาทิ น้องไก่ คณะรัฐศาสตร์, น้องโบว์ คณะอักษรศาสตร์ และเพื่อนที่แสนดี นายเกษม ตริตระการ นิสิต ป.โท คณะวิศวกรรมศาสตร์ ที่สนับสนุนให้คอมพิวเตอร์ดีๆ ไว้ใช้งานที่บ้านและร่วมทุกข์ร่วมสุขในการเก็บข้อมูลตลอดและร้อยตำรวจเอก คมสัน เลขาวิจิตรและนางสาวศุภวรรณ อัดตพันธ์ เพื่อนร่วมรุ่นที่คอยถามสุขทุกข์เป็นห่วงเป็นใยและให้กำลังใจดีเสมอมา

ขอขอบคุณเจ้าของผลงานทุกชิ้นที่ได้ถูกนำมาอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทั้งที่ได้ระบุนามและไม่ได้ระบุนามไว้ เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ เพราะงานของท่าน ซึ่งเปรียบเสมือนครู ที่เป็นผู้สนับสนุนและจุดประกายความคิดในหลายๆเรื่อง ให้สำเร็จลุล่วงไปได้

ขอขอบคุณประธานชุมชน และสมาชิกชุมชนทุกชุมชนที่สนับสนุนและได้ให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาวิจัยในครั้งนี้

สุดท้าย ความสำเร็จทั้งหลายทั้งปวงของผู้วิจัย ขอมอบแต่ คุณพ่อ เขาว์ และคุณแม่ รุ่งทิวา ประสงค์สร้าง
ทั้งหมด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนผังและรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1	
บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
ตัวแปรที่ศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
กรอบความคิดการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
บทที่ 2	
แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ตอนที่ 1 ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ.....	9
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม.....	21
ตอนที่ 3 การประกวดชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม.....	32
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	36
บทที่ 3	
ระเบียบวิธีวิจัย.....	39
แหล่งข้อมูลการศึกษา.....	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง.....	39
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	41
การวัดตัวแปร.....	41
การทดสอบเครื่องมือวิจัย.....	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 4	
ผลการศึกษา.....	45
ชุมชนพุน้ำเพ็ญ.....	46
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน.....	46
ตอนที่ 2 ข้อมูลผู้นำชุมชนและแบบภาวะผู้นำ.....	53
ตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างและผลของกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม.....	54
ตอนที่ 4 ผลการศึกษาชุมชนเชิงคุณภาพ.....	62
ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ.....	70
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน.....	70
ตอนที่ 2 ข้อมูลผู้นำชุมชนและแบบภาวะผู้นำ.....	73
ตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างและผลของกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม.....	74
ตอนที่ 4 ผลการศึกษาชุมชนเชิงคุณภาพ.....	82
ชุมชนคลองทับช้างล่าง.....	87
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน.....	87
ตอนที่ 2 ข้อมูลผู้นำชุมชนและแบบภาวะผู้นำ.....	91
ตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างและผลของกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม.....	92
ตอนที่ 4 ผลการศึกษาชุมชนเชิงคุณภาพ.....	100
อภิปรายผลการวิจัย.....	105

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	110
สรุปผลการวิจัย.....	110
ข้อเสนอแนะ.....	113
รายการอ้างอิง.....	114
ภาคผนวก.....	119
ภาคผนวก ก. ภาพประกอบ.....	119
ภาพประกอบการทำงานพัฒนาชุมชน.....	120
ภาคผนวก ข. แผนผังชุมชน.....	127
ภาคผนวก ค. แบบสอบถาม.....	131
แบบสอบถาม.....	132
แบบสัมภาษณ์.....	139
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	140

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลแบบภาวะผู้นำของประธานชุมชนพุน้ำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ.....	53
ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจภายในชุมชนพุน้ำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ.....	54
ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลการร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนในแต่ละกิจกรรมของ ชุมชนพุน้ำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ.....	58
ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน พุน้ำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ.....	60
ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนที่มีต่อประธานชุมชนในเรื่องการตอบสนอง ความต้องการต่อสมาชิกชุมชนพุน้ำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ.....	60
ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลระดับความพึงพอใจของสมาชิกชุมชนที่มีต่อประธานชุมชนพุน้ำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ.....	61
ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลแบบภาวะผู้นำของประธานชุมชนบ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง.....	73
ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจภายในชุมชนบ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง.....	74
ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลการร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนในแต่ละกิจกรรมของ ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง.....	78
ตารางที่ 10 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง.....	80
ตารางที่ 11 แสดงข้อมูลความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนที่มีต่อประธานชุมชนในเรื่องการตอบสนอง ความต้องการต่อสมาชิกชุมชนบ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง.....	80
ตารางที่ 12 แสดงข้อมูลระดับความพึงพอใจของสมาชิกชุมชนที่มีต่อประธาน ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ เขตพระโขนง	81

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 13 แสดงข้อมูลแบบภาวะผู้นำของประธานชุมชนคลองทับช้างล่าง เขตสะพานสูง.....	91
ตารางที่ 14 แสดงข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจภายในชุมชนคลองทับช้าง ล่าง เขตสะพานสูง.....	92
ตารางที่ 15 แสดงข้อมูลการร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนในแต่ละกิจกรรมของ ชุมชนคลองทับช้างล่าง เขตสะพานสูง.....	96
ตารางที่ 16 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนคลองทับช้างล่าง เขตสะพานสูง.....	98
ตารางที่ 17 แสดงข้อมูลความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนที่มีต่อประธานชุมชนในเรื่องการตอบสนอง ความต้องการต่อสมาชิกชุมชนคลองทับช้างล่าง เขตสะพานสูง.....	98
ตารางที่ 18 แสดงข้อมูลระดับความพึงพอใจของสมาชิกชุมชนที่มีต่อประธานชุมชนคลองทับช้างล่าง เขตสะพานสูง	99

สารบัญแผนผังและรูปภาพ

	หน้า
แผนผังที่ 1 แผนผังนามสกุลพูนบำเพ็ญ.....	64
แผนผังที่ 2 แผนผังสัดส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนแบ่งตามเครือญาติ.....	66
แผนผังที่ 3 แผนผังชุมชนพูนบำเพ็ญ.....	128
แผนผังที่ 4 แผนผังชุมชนบ้านสุขสุวรรณ.....	129
แผนผังที่ 5 แผนผังชุมชนคลองทับช้างล่าง.....	130
รูปภาพที่ 1 ประธาน รองประธานชุมชน เลขาชุมชนบ้านสุขสุวรรณ.....	120
รูปภาพที่ 2 ลานกีฬา ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ.....	120
รูปภาพที่ 3 ถนนภายในชุมชนบ้านสุขสุวรรณ.....	121
รูปภาพที่ 4 ป้ายทางเข้าชุมชนบ้านสุขสุวรรณ.....	121
รูปภาพที่ 5 ลานกีฬาชุมชนพูนบำเพ็ญ.....	122
รูปภาพที่ 6 สมาชิกชุมชนพูนบำเพ็ญขณะทำความสะอาดชุมชน.....	122
รูปภาพที่ 7 ลานกีฬาชุมชนพูนบำเพ็ญ.....	123
รูปภาพที่ 8 ประธานชุมชนคลองทับช้างล่าง.....	123
รูปภาพที่ 9 ทางเท้าภายในชุมชนคลองทับช้างล่าง.....	124
รูปภาพที่ 10 สมาชิกชุมชนคลองทับช้างล่างขณะตัดหญ้า.....	124
รูปภาพที่ 11 สมาชิกชุมชนคลองทับช้างล่างขณะตัดแต่งกิ่งไม้.....	125
รูปภาพที่ 12 สมาชิกและเยาวชนชุมชนคลองทับช้างล่างขณะตัดแต่งกิ่งไม้.....	125
รูปภาพที่ 13 สมาชิกชุมชนคลองทับช้างล่างขณะตัดแต่งกิ่งไม้.....	126
รูปภาพที่ 14 ชาวชุมชนพูนบำเพ็ญ.....	126